Banderovci – čo je to za strašiaka?
(pokus o vysvetlenie)

Šťastný je národ, ktorý nepotrebuje hrdinov, kde každý pracuje podľa svojich schopnosti, kde nikto nepotrebuje bojovať a prelievať krv a nikomu nie je treba stavať pomníky.

V Ukrajine sotva nájdete rodinu, v ktorej by za obdobie od revolúcie v Rusku nikto z jej členov nebol sovietskou mocou politicky prenasledovaný za svoje názory a postoje či postihnutý revolučnými a vojnovými udalosťami.

Kto aspoň trochu pozná dejiny Ruska a Sovietskeho zväzu a aspoň počul o Ukrajine – štáte druhého najpočetnejšieho a jedného z najstarších slovanských národov (Kyjiv oslávil tisíc päťsto rokov svojej existencie, Moskva – ponad osemsto!) – z bohatou a vzácnou kultúrou, mal by poznať aspoň **pár najzákladnejších faktov o tomto národe:**

*** Kyjivská Rus – najväčší štát v Európe v X.-XII. st. (1241 – zánik KR po nájazde Tatáro-mongolov),**

*** neustále drancovanie Ukrajiny jej susedmi: predovšetkým Poliakmi zo západu, Turkmi a Tatármi z východu,**

*** stáročné rozdelenie ukrajinského národa medzi ruské a rakúsko-uhorské impérium (po rozpade KR – časť ukrajinského národa sa na dlhú dobu dostala pod vplyv Litovského kniežactva, neskôr – Poľského kráľovstva),**

*** ponad tristoročná nadvláda ruského impéria nad národmi tohto impéria, (1654 – „pripojenie“ Ukrajiny k Rusku, 1770-té roky – konečná likvidácia zvyškov ukrajinskej štátnosti ruskou imperátorkou Katarínou II.),**

*** stovky ba tisícky učencov, umelcov a športovcov Ukrajiny pozývaných po stáročia do Moskvy a Petrohradu reprezentovať Rusko a jeho záujmy (iba z Kyjevo-Mohyľanskej akadémie v Kyjeve (1632-1718) odchádzalo každoročne do Ruska niekoľko desiatok jej absolventov. Politika odsávania najväčších talentov z Ukrajiny do Ruska pokračovala aj počas existencie ZSSR),**

*** snaha sovietskeho Ruska – najmiernejšie povedané – „unifikovať“ (odnárodniť, rusifikovať) obyvateľstvo celého Zväzu a vytvoriť sovietskeho občana – pri zachovaní a nadvláde ruského národa, jeho jazyka a jeho kultúry,**

*** nespočetné čistky v radoch ukrajinskej inteligencie, kde tisíckami boli vyvražďovaní najvýznamnejší predstavitelia ukrajinského národa ako aj najvyšší a najvernejší ukrajinskí komunisti,**

*** tisícky najvzdelanejších Ukrajincov, ktorí za svoje postoje a vlastenecké názory po stáročia boli nútení emigrovať z Ukrajiny a obohacovali vedu, kultúru a umenie iných národov,**

*** hladomor v Ukrajine (1932-1933), v dôsledku ktorého zomrelo a nenarodilo sa ponad desať miliónov občanov Ukrajiny.**

Druhá svetová vojna zastihla Ukrajincov mimo Ukrajiny v rôznych štátoch rôznych kontinentov v počte niekoľkých miliónov ľudí. Zastihla ich v rôznom sociálnom i politickom postavení, v rôznych politických stranách i blokoch, pod vedením rôznych predstaviteľov, na rôznej úrovni poznania svojich dejín, ktorí, napriek stáročným útrapám a utláčaniu, sa nikdy nevzdali boja za vytvorenie samostatného štátu pre svoj národ.

Po uvedomení si aspoň týchto niekoľkých základných údajov o živote a dejinách ukrajinského národa **– je možné sa čudovať, že sa príslušníci tohto národa ocitli na**

začiatku Druhej svetovej vojny, v jej priebehu ako aj na jej konci v rôznych zoskupeniach na rôznych stranách barikád?

Pozrime sa teda na skutočnosť – kto a za čo bojoval?

Na prvý pohľad sa zdá, že už položenie takejto otázky pred účastníkov boja proti fašizmu, ktorí bojovali v sovietskej armáde či v radoch sovietskych partizánov (pod vedením Sidora Kovpaka, či v iných zoskupeniach), by bolo absurdným.

Lenže ak si uvedomíme formy a metódy najmä partizánskeho boja, tak aj táto otázka má svoje opodstatnenie, pretože nie každý boj sovietskych partizánov by obstal pred súdom verejnosti či svedomia. (Z našej praxe vieme, ako sa orgány sovietskej armády zachovali k stovkám či tisíckam nevinných slovenských občanov. A toto by nám malo pomôcť predstaviť si situáciu v „neposlušnej“ Ukrajine, koľko desiatok, ba stoviek tisícov občanov, ktorí prežili útrapy druhej svetovej vojny, bolo nevinne prenasledovaných.)

Je všeobecne známe, že každý sovietsky vojak si podľa sovietskej vojenskej doktríny posledný náboj mal ponechať pre seba, a v prípade hrozby zajatia mal sa zastreliť. Podľa tejto doktríny **každého sovietskeho zajatca, samozrejme, že aj každého násilne odvlečeného do Nemecka na nútené práce, považovali v ZSSR za zradcu a po návrate domov každého takého alebo zastrelili, alebo bez súdu vyhostili na Sibír.**

Preto a jedine (či najmä) preto **desiatky tisíc nevinných sovietskych občanov Ukrajiny sa silou-mocou bránili proti ich násilnému vráteniu domov, čím skomplikovali život sebe, svojim príbuzným v Ukrajine, svojou neprítomnosťou doma oslabili intelektuálnu úroveň verejného, vedeckého, kultúrneho a iného života ukrajinského národa. Intelektuálnu úroveň Ukrajiny vedenie Sovietskeho zväzu neustále znižovalo aj tým, že každého vynikajúceho predstaviteľa vedy, kultúry či športu presťahovalo a zaraďovalo do ruského spoločenského života, a že každého občana Ukrajiny, ktorý mal čo i len známeho či vzdialeného príbuzného v zahraničí, automaticky považovalo za nespoľahlivého, znemožňovalo mu vzdelanie a uplatnenie podľa vzdelania a schopnosti, čím bola vyradená z aktívneho spoločenského života Ukrajiny ďalšia veľmi početná časť národa. (Ak počet ukrajinských emigrantov po Druhej svetovej vojne dosahoval státisíce, potom počet nedôveryhodných občanov Ukrajiny vskutku presahoval milióny.)**

Aj táto skutočnosť niekoľkokrát znásobila mienku o ukrajinskom národe ako o zradcoch a nepriateľoch ruského národa. **Práve takáto mienka, vytvorená sovietskou propagandou, dodnes prevažuje aj na Slovensku, aj keď Ukrajina nikdy v dejinách nič zlého ani Slovensku, ani Slovákom ako národu neurobila**.

A teraz – k jadru problému:

A čo banderovci? Kto sú to? Čo sú to za čerti? Čo robili? Koho a ako vraždili?

Keď v 1918 roku na rozkaz Lenina vojska boľševického Ruska zlikvidovali Ukrajinskú Národnú Republiku, ktorá vznikla po revolúcií v Rusku vo februári 1917 roku, spojila sa so Zapadoukrajinskou Národnou Republikou, ktorá vznikla vtedy a za podobných podmienok z ukrajinského obyvateľstva, ktoré dovtedy patrilo pod Rakúsko-Uhorsko, **najvýznamnejšia reprezentácia tejto Republiky – politická, vojenská, vedecká, kultúrna, umelecká, náboženská, podnikateľská, teda celá elita ukrajinského národa – bola nútená emigrovať, inač by ju stihol taký istý osud zastrelením, ako stihol tisícky tých, ktorí uverili sovietom, zostali v Ukrajine, odvolávajúc sa často na svoju revolučnú minulosť, ba dokonca na spoluprácu s Leninom či na pozitívne hodnotenie ich práce samotným Leninom.**

O týchto skutočnostiach by už dnes nikto nemal pochybovať, ak má aspoň elementárne vedomosti zo života v ZSSR.

Prevažná väčšina ukrajinskej emigrácie sa postupne zamestnávala v rôznych štátoch sveta ako sociálna emigrácia. Značná časť emigrácie z radov inteligencie sa postupne uplatnila vo vedeckých, umeleckých a iných štruktúrach mnohých štátov, a často dosahovala tam významné úspechy. (Viď aspoň podiel ukrajinských vedcov a umelcov v Česku a na Slovensku, napríklad, na Karlovej či Komenského univerzitách).

Pozícia ukrajinskej **politickej** emigrácie bola však oveľa zložitejšia.

Ukrajinská politická emigrácia bola nútená pokračovať v boji za vytvorenie štátu svojho národa v cudzom neprajnom prostredí. V rôznych štátoch Európy vznikali rôzne ukrajinské emigrantské organizácie.

V roku 1929 vznikla politická či politicko-vojenská organizácia – Organizácia Ukrajinských Nacionalistov (OUN, OUNovcov, teda – vlastencov), ktorá vypracovala (neskôr doplňovala a prepracovávala) program boja za samostatnú Ukrajinu. Podobne v decembri 1934 bol vytvorený nadstranícky výbor pre zvolanie Celoukrajinského Svetového Kongresu, cieľom ktorého bolo zjednocovať všetky ukrajinské emigrantské sily – strany, zväzy, spolky na boj za vznik samostatnej Ukrajiny. (Tento projekt však bol realizovaný až po vojne ako Svetový Kongres Viľnych (nezávislých) Ukrajincov – SKVU.)

Samozrejme, že **hlavným nepriateľom v tomto boji ukrajinského národa či jeho zahraničnej reprezentácie bol boľševizmus, presnejšie povedané – ruský boľševizmus. Preto všetko, čo ukrajinské sa objavilo mimo Ukrajiny, bolo v očiach sovietov naskrz reakčné, či už išlo o vedecké, umelecké, kultúrne, športové, náboženské či iné iniciatívy a hodnoty, a ako také sa veľmi striktne zamlčovalo, odsudzovalo a za najmenšie sympatie k nemu sa nemilosrdne trestalo najvyššími trestami.**

Je tiež samozrejme a pochopiteľne, že ak sa pri určovaní politiky štátu, ktorý žije a funguje v normálnych podmienkach, vyskytujú rôzne názory na riešenie tej ktorej otázky, (spravidla vždycky existuje viac názorov na ich riešenie aspoň v rámci koalícia-opozícia), tým viac a pravdepodobnejšie, a častejšie, a vo vypuklejších formách sa takéto rôzne názory a nezhody musia vyskytovať a prejavovať v nelegálnej činnosti emigrantskej či exilovej vlády či inej formy nelegálnej štátnej reprezentácie. (Preto aj v OUN ako aj v iných ukrajinských emigrantských organizáciách, spolkoch a ustanovizniach dochádzalo k častým štiepeniam a zmenám a rôznym odnožiam, ako sú: Banderovci, Meľnikovci, Dvijkari a i.)

A ešte o to viac, že **v danom prípade išlo o boj za vytvorenie samostatného štátu pre početný národ proti existujúcemu mohutnému štátu – komunistickému Rusku, porážku ktorého si priali všetci mocní vo svete, ale proti ktorému sa nikto neodvážil otvorene vystúpiť. Naopak, často aj najväčší nepriatelia Ruska – v záujme posilnenia svojho postavenia na úkor tohto nepriateľa – s takýmto Ruskom spolupracovali (viď dohodu medzi Ribentropom a Molotovom). Tým pádom boj ukrajinskej zahraničnej reprezentácie za samostatnú Ukrajinu bol bojom maximálne osiroteným, bez akejkoľvek reálnej pomoci kohokoľvek. Naopak, aj tí, čo mali záujem na zničení komunistického Ruska (napr. fašistické Nemecko) často väznili predstaviteľov ukrajinského odboja (aj vodcu OUNovcov Stepana Banderu!), a po prechode rôznych emigrantských skupín odboja na Ukrajinu masovo vraždili za akékoľvek ukrajinské kroky (masové vraždy v Babinom Jaru v Kijeve a i.)**

Ani o týchto skutočnostiach by dnes už nebolo múdro pochybovať.

Jedinou otázkou, ktorú je potrebné poznať, pochopiť a správne interpretovať je otázka spoliehania sa ukrajinskej exilovej reprezentácie práve na pomoc protiboľševických síl vo svete – predovšetkým na Nemecko, – „spolupráca“ s nimi v boji proti komunizmu a nádej, že práve za podpory týchto síl sa ukrajinskej emigrácii podarí vytvoriť samostatnú Ukrajinu. Pritom však nesmieme zabúdať, že boj ukrajinského

národa za svoju samostatnosť má svoju niekoľko stáročnú históriu a vôbec nezačal po vzniku „vhodných podmienok“ pred Druhou svetovou vojnou.

Ak vynecháme podrobnosti, potom **treba jednoznačne priznať, že spoliehanie na takéto sily v prostredí ukrajinskej emigrácie, spolupráca s nimi a nádej, že práve pri ich pomoci sa podarí poraziť komunistický Sovietsky zväz a vytvoriť samostatnú Ukrajinu tu rozhodne boli. Otázkou zostáva iba vymedzenie času, miery a okolnosti týchto nádeji.**

Bez dokazovania je možné povedať, že **najväčšie spoliehanie na tieto sily bolo pred vypuknutím Druhej svetovej vojny a na jej začiatku.** Už desať dní po vyhlásení vojny proti ZSSR 30. júna 1941 bola vo Ľvove vyhlásená obnovená Ukrajinská Národná Republika, ktorá sa okamžite ujímala moci, postupovala čo najbližšie za frontom, na „oslobodenom území“ vytvárala svoje štátnické štruktúry, a ujímala sa postupne všetkých funkcií plnoprávneho samostatného štátu. (Súčasťou tohto nástupu bol aj nástup náboženských štruktúr, ktoré sa pomerne najskôr a aj najľahšie ujímali svojich „právomoci“ – krstili detí i nepokrstených dospelých, sobášili manželov, ktorí už roky žili spoločne bez cirkevných sobášnych obradov, – ale aj vznik tlače, umeleckých zväzov, predovšetkým však administratívnych štátnych štruktúr.)

Túto veľmi dôležitú politickú okolnosť, (že ukrajinská emigrácia využila „historickú“ príležitosť na obnovenie existencie svojho štátu, ktorý Rusko pred dvadsiatimi rokmi vojensky zlikvidovalo), treba zaiste ešte všestranne posúdiť a objektívne zhodnotiť. Určite táto okolnosť zmenší „zásluhy“ emigrácie v boji za obnovenie tohto štátu, avšak samotný fakt boja za obnovenie existencie štátu, za ktorý predstavitelia národa po stáročia bojovali, nemožno iba pre využitie tejto okolnosti negovať. Sotva je možné predstaviť si situáciu, žeby sa bojovníci za vznik svojho štátu zriekli jeho vyhlásenia iba preto, že ho idú vyhlasovať za takýchto vojnových podmienok, ak o jeho vznik s vynaložením obrovských síl po stáročia celé generácie vlastencov bojovali? **Veď aj desiatky (a možno až väčšina) iných štátov vznikali spravidla v dôsledku rozpadu iných štátnych celkov. Tak vznikali štáty na troskách rímskej či iných impérií, na troskách Ruského či Rakúsko-Uhorského impéria, tak vzniklo obnovené Bulharsko, Srbsko, Rumunsko, Maďarsko, Poľsko, Ukrajina (v r. 1918), tak vzniklo aj naše Československo, aj keď konkrétne udalosti a okolnosti jeho vzniku neboli také tragické a až tak vyhrotené ako v prípade Druhej svetovej vojny. (A vedeli by sme si predstaviť, žeby niekto dodnes nazýval zakladateľov „nášho“ Československa zradcami a nútil aj nás, aby sme aj my T. G. Masaryka, Eduarda Beneša či Milana Štefánika a iných „otcov vlasti“ nazývali zradcami – ako to dodnes robia určití „súdruhovia“ v Ukrajine?)**

Pomerne rýchlo však nastalo vytriezvenie ukrajinskej emigrácie zo spoliehania sa na výhody určitej taktickej „spolupráce“ s bojujúcou protiboľševickou stranou, pretože Nemci veľmi rýchle odhalili svoju protislovanskú (i protiukrajinskú) tvár, a ukrajinských aktivistov vraždili nemenej intenzívne, ako to robilo boľševické Rusko v priebehu desaťročí pred vojnou, vo vojne i po vojne. (Je predsa všeobecne známe, že prvé koncentračné tábory pre svojich odporcov Rusko postavilo oveľa skôr, ako to urobilo Nemecko, pričom Rusko tam väznilo prevažne „svojich“, kým Nemci „iba“ svojich nepriateľov.)

Toto vytriezvenie sa skoro prejavilo v otvorenom ozbrojenom boji ukrajinských emigrantských zoskupení proti nemeckým okupantom Ukrajiny, o čom existuje nemalo jednoznačných dôkazov, napríklad, aj dôkazy o tom, že veliteľstvo ukrajinských emigrantských vojenských zoskupení navrhlo vedeniu sovietskych partizánov spoločný postup a jednalo s ich veliteľom Sidorom Kovpakom o spoločnom boji proti fašistom v Ukrajine.

Nemenej citlivou otázkou hodnotenia ukrajinských emigrantských zoskupení je otázka „krutosti“ ukrajinských povstaleckých bojových jednotiek počas vojny ako aj po nej. (Ozbrojený odpor ukrajinských povstaleckých jednotiek prestal až začiatkom 50-tých rokov). O „povestnej“ krutosti pod vplyvom sovietskej propagandy sa popísali haldy kníh a vytvorili mnohé filmy ako v ZSSR tak aj u nás. (Najznámejší – „Akcia B“. Aj u nás sa našli „spisovatelia“, ktorí písali o masových hroboch a prznených ženách na Slovensku. Zatiaľ sa nič z toho nepreukázalo. Ani Židov v Kolbasove nevyvraždili banderovci, ale arizátori židovského majetku.)

Treba tiež vedieť, že **odbojová činnosť ukrajinských emigrantských ako aj domácich skupín prebiehala prevažne na Západnej Ukrajine**, t. zn. na území, ktoré predtým dlhú dobu patrilo pod poľskú štátnu administratívu, a v priebehu dejín často prechádzalo spod jednej štátnej správy pod inú. Najmä je treba si uvedomiť, že **práve toto územie v rokoch 1939-1941 pripadlo Sovietskemu zväzu, ktorého štátna, stranícka ako aj bezpečnostná neobmedzená moc na tomto území stihla narobiť takú paseku, že znepriatelila každého občana s každým: Poliaka z Ukrajincom, pravoslávneho z gréckokatolíkom či katolíkom, komunistu s nekomunistom či ľavičiarom, miestne ukrajinské obyvateľstvo s veľkým množstvom „sovietskych“ prisťahovalcov, vykonávateľov perzekučnej moci štátu a pod.. Desiatky tisícov väznených, zastrelených či vyvezených na Sibír dnes už nikto rozumný ani nepopiera (iba ak snaží sa toto všetko „vysvetliť“).**

Potom sa na toto územie na krátku dobu (1941-1944, pod patronátom Nemcov) opäť vrátila poľská exekutíva, ktorá v snahe odčiniť krivdy predchádzajúcich režimov, sa tiež nezaobišla bez nových krívd, páchaných na tých istých obyčajných nevinných ľuďoch pre ich národnostné, náboženské či iné politické presvedčenie, ale aj za holú existenciu v tomto prostredí, za bežnú prácu v úradoch, ustanovizniach ap.

No a **po ďalšom krátkom čase sa na toto územie opäť vrátila „sovietska moc“. O charaktere jej činnosti stačí spomenúť jedinú akciu – vyvraždenie ponad dvadsať tisíc poľských dôstojníkov v Katyni a okolí, za čo sa táto moc dodnes nikomu neospravedlnila. Pokiaľ ide o vzťah tejto moci k Ukrajincom, tá sa nezakryte mstila všetkým – i tým, ktorým sa nestihla celkom pomstiť v rokoch 1939-1941, i tým, ktorí medzi tým ukrivdili „naších“, i tým, ktorí medzi tým stihli ukrivdiť „vaších“, ba ešte aj novým „nepriateľom“ a „zradcom“, ktorí sa medzi tým – v snahe zachrániť si holú existenciu, – vyfarbovali pred jednou, druhou i treťou mocou. Pritom vôbec nejde o jednotlivosti ale o javy masové a plánovite vykonávané so známou sovietskou dôslednosťou.**

Aj keď som za čo najspravodlivejšie a čo najpresnejšie určenie historickej pravdy, spravodlivosti a miery viny pre osoby i kolektívy – účastníkov tejto nezmyselnej vojny, tohto „boja“ i „odboja“, – som zároveň nemenej skalopevne presvedčený, že splnenie tejto historickej a nadľudskej úlohy nie je možno dosiahnuť spočítavaním obeti a snahou určiť kto koho viac poškodil, kto komu viac ublížil, kto zavraždil viac jeho obyvateľov, občanov či bratov. Dnes, keď sa postupne otvárajú nielen archívy, ale aj falšované archívy, ba aj fakty o vydávaní sa jedných za druhých, (najčastejšie sovietskych vojakov a partizánov za ukrajinských povstalcov,) o dvojitých konfidentoch, o tých istých „hrdinoch“ jednej strany a „zradcoch“ druhej strany, o zveličovaní zásluh jednej strany v jednom období a zveličovaní zásluh druhej strany v inom období... Presným spočítavaním „zásluh“ a „hriechov“ jednej i druhej strany v rôznych obdobiach by sme sa mohli dostať iba ak do situácie, že tá istá rodina bude mať z hľadiska hodnotenia jednej strany troch „hrdinov“ a dvoch „zradcov“, a z hľadiska druhej strany dvoch „hrdinov“ a troch „zradcov“, a pritom –

fakticky – táto rodina priniesla päť **o-b-e-t-í** na oltár... koho? čoho? Ľudského nezmyslu a hlúposti ľudstva!

Preto som už dávnejšie pri jednom z pomníkov „osloboditeľom“ a „hrdinom“ súcitne uvažoval: „Stojím na mohyle slávy či hanby a zrady? Chceli títo ľudia žiť či zomierať za... (začo???) a ich otcovia, bratia a manželia za... (začo???) Zvolili si oni svoje miesto „v tom boji divokom“ sami a dobrovoľne, alebo ich do toho nerozumného boja nahnali stranícke, štátnické a vojenské mašinérie hitlerov i stalinov, a pod hlavňou pištolí či samopalov hnali ich buď „Drank nach Osten“ alebo „Vperjod za rodinu, za Stalina!“ – za toho istého Stalina, ktorého sme najprv zlatými písmenami na večné veky zapísavali do večnej knihy dejín, a neskôr s takou istou vervou a presvedčením vyhadzovali na smetisko dejín, preklínajúc ho za milióny nevinných obetí..???“ (A dnes mu opäť jeho verní komunisti budujú pomníky aj na jeho „milovanej“ Ukrajine!)

Preto som za preštudovanie dejín ľudstva i ľudí v nich ako aj za určenie miery viny jednotlivcov i malých či obrovských kolektívov zo strany „víťazov“ i „porazených“, vodcov i ich obetí, ale nie preto, aby sme sa naďalej častovali titulom zradcov či hrdinov, aby sme sa pomstili do desiateho kolena, ale nato, aby sme ako ľudia i ľudstvo zmúdreli a už nikdy viac nedopustili takéto vzájomné vraždenie **ľ-u-d-í** – seba samých.

Bohužiaľ, dlhé obdobie po vojne, ale aj včerajší, dnešný a zajtrajší deň zatiaľ dokazujú, že sme sa nepoučili, že hlúpneme naďalej, že vyhadzujeme z hrobov jedných zradcov-či-hrdinov, aby sme z toho istého stavebného materiáli postavili pomníky iným podobným zradcom-či-hrdinom, po pravde však **o-b-e-t-i-a-m** nášho ľudského nerozumu, našej ľudskej hlúposti a nepoučiteľnosti.

Tak čo s Banderovcami?

Banderovci – podľa mena svojho veliteľa Stepana Banderu, (Meľnykovci – odnož Banderovcov – podľa mena ich vodcu – Andrija Meľnyka, „Dvijkari“ – neskoršia odnož Banderovcov), ktorého dal zavraždiť „náš drahý a milovaný“ Sovietsky zväz – boli jedným z najmocnejších a najreprezentatívnejších politických i vojenských zoskupení ukrajinskej emigrantskej povstaleckej reprezentácie. Boli nemenej aktívnymi a oddanými bojovníkmi za svoju vlasť – za Ukrajinu – akými boli iní bojovníci – v boji za svoju vlasť – za Sovietsky zväz, a ako takí by mali byť aj uznaní a zrovnoprávnení s podobnými obeťami nezmyselnej vojny.

Osobne odkazujem jedným i druhým, že ich všetkých ľutujem, že s nimi súcitím, že sa pred nimi hanbím a ospravedlňujem sa za ich zbabrané životy.., a ešte si myslím, že, aspoň niektorí z nich, by sa nemuseli vystatovať ako a koľkých „nepriateľov“ zastrelili či zavraždili, podobne ako niektorí ich „rovesníci“ by sa tiež nemuseli niekedy až tak okate hrdiť rádmi a medailami, lebo od lesku takýchto vyznamenaní mi slzia oči nad ľudským nešťastím, a z mnohých takýchto vyznamenaní, – ja to tak vidím! – tečie nevinná ľudská krv.

A preto ja osobne sa nikdy nezmierim s tým, že milióny týchto – živých i mŕtvych – **o-b-e-t-í** sú dodnes pre nás iba hračkou v boji o moc, asi takou, akou je – po tieto dni – plyn či ropa, volebné či iné sľuby, klamy a lží.

Január 2009 Prof. Juraj Bača, Prešov